

۲. واقع‌نمایی، در درس‌های چهار تا شش به بحث گذاشته شده است. این درس‌ها ابتدا دیدگاه‌های رقیب را در دیدگاه غیرواقع‌نمایانه برخی نویسندگان داخلی در زمینه زبان قرآن عرضه می‌کند؛ سپس ریشه غربی رویکردهای غیرواقع‌نما را می‌کاود. پس از نقد نظریات نافی واقع‌نمایی قرآن، ادله اثباتی بیان می‌شود. پاسخ به شبهاتی مانند تردید در صدق گزاره‌های تاریخ قرآن یا دروغ مصلحت‌آمیز انگاشتن آیات وحی، از دیگر عناوین مرتبط به مؤلفه واقع‌نمایی زبان قرآن است که در این بخش عرضه می‌شود؛

۳. دو مؤلفه دیگر زبان قرآن، تألیفی و شبکه‌ای بودن آن است. در این باره، ابتدا دیدگاه‌های رقیبان یا رویکردهای تک‌بعدی به قرآن، مانند زبان‌های ابراز احساسات، اسطوره، نمادین، مجازی، سلبی، تمثیلی، قوم، فطری، و هدایت، بیان و نقد شده‌اند. درس‌های هفتم تا دوازدهم به این مباحث پرداخته است. سپس نظریه تألیفی - شبکه‌ای در سه درس آخر مطرح شده است.

تفاوت این کتاب با اثر قبلی نویسنده (زبان دین و قرآن)

- این نوشتار بر زبان قرآن متمرکز است، اما کتاب پیشین در سه بخش ارائه شده است که فقط بخش سوم آن به‌اجمال به این موضوع می‌پردازد؛
- جهت‌گیری بحث در کتاب قبلی، طرح مباحث اندیشمندان غربی درباره زبان دین، و نقد و بررسی کاربرد آنها در تحلیل زبان قرآن توسط اندیشمندان داخلی است؛ درحالی‌که سیر مباحث متن حاضر، تبیین ابعاد زبان قرآن و درنهایت، بیان تفصیلی زبان تألیفی - شبکه‌ای قرآن (در سه درس آخر) است؛
- توجه ویژه به دیدگاه‌های اندیشمندان داخلی، مانند طرح آرای علمای اصول در فصل چپستی معنا و بیان رویکردهایی مانند زبان فطرت، هدایت، و مجاز درباره زبان قرآن، از دیگر ویژگی‌های این متن است؛

مقدمه

زبان قرآن گامی فراسوی روش درست وحی‌شناسی و پاسخ‌گویی به بخش مهمی از چالش‌های تفسیری عصر حاضر است. زبان قرآن ابعاد گزاره‌ها و باورهای قرآنی را می‌کاود؛ مرز آن را با دیگر منابع معرفتی تعیین می‌کند و زوایای تازه‌ای از آیات الهی را بر ما آشکار می‌سازد. برخی از مسائل زبان قرآن، نگرشی نو به مسائل کهن، و برخی طرح‌کننده مسائلی جدید است. دسته اول دربردارنده عناوینی است، مانند: رابطه ظاهر و باطن؛ موارد لزوم تأویل؛ تحلیل گزاره‌های الهیاتی قرآن (آیاتی که درباره وجود خدا، صفات یا افعال او سخن می‌گویند)؛ و امکان سخن گفتن درباره خدای نامحدود توسط واژگان بشری، که موجودی محدود است. از دسته دوم می‌توان به حقیقت معنا، معیار معناداری، میزان واقع‌نمایی، ابعاد احساسی، فطری، هدایتگری، گزارشگری، توصیفی، هنجاری در آیات قرآن و نوع رابطه آن با فرهنگ زمان نزول اشاره کرد.

در این کتاب، پس از طرح مباحث مقدماتی و مفهوم‌شناسی زبان، زبان دین، زبان دینی و زبان قرآن، و پیشینه تاریخی بحث در اسلام و غرب، مؤلفه‌های زبان قرآن محور سخن قرار می‌گیرند. به نظر نگارنده، زبان قرآن از چهار مؤلفه برخوردار است: معناداری، واقع‌نمایی، تألیفی بودن و شبکه‌ای بودن. بر این اساس، هریک از چهار مؤلفه بخشی از کتاب را به خود اختصاص داده است:

۱. بحث معناداری زبان قرآن در سه درس ارائه شده است. در این درس‌ها رویکردهای مختلف فیلسوفان غربی و علمای اصول، و نهایتاً دیدگاه برگزیده در زمینه چپستی معنا محور سخن هستند؛

۴. کتاب پیش رو چهار مولفه قابل دفاع در زمینه زبان قرآن (معناداری، واقع‌نمایی، تألیفی بودن و شبکه‌ای بودن) را برشمرده و به دیدگاه‌های بدیلی که نافی هر یک از آنهایند، پاسخ داده است؛

۵. آخرین ویژگی این متن را می‌توان درس‌بندی و اختصار برای استفاده در کلاس‌های آموزشی برشمرد.

در پایان، از مسئولان محترم مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، ریاست محترم، معاونت پژوهش و مرکز انتشارات این مؤسسه، و نیز دست‌اندرکاران سازمان سمت که امکان انجام این پژوهش را فراهم ساختند و همه کسانی که در نگارش این کتاب مرا یاری رساندند، تشکر می‌کنم و برای آنان از ایزد منان کامیابی می‌طلبم.

والحمد لله رب العالمین

ابوالفضل ساجدی

زمستان ۱۳۹۲